

ZAKAŠNJENJE VJEROVNIKA

Mr. sc. Hrvoje Momčinović*

UDK 347.425

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: lipanj 2007.

Prikazuje se zakašnjenje vjerovnika uređeno odredbama čl. 184. do 185. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, broj 35/05 - u daljnjem tekstu ZOO) i polaganje i prodaja dugovane stvari (uređeni odredbama čl. 186. do 194. ZOO-a), koji su surogati za ispunjenje dužnikove obveze.

Rad počinje prikazom pojma zakašnjenja, pretpostavki zakašnjenja, krivnje vjerovnika, prestanka zakašnjenja i slučaja kad vjerovnik ne dolazi u zakašnjenja. Nakon toga obrađeni su učinci vjerovnikova zakašnjenja (prestanak zakašnjenja dužnika, prijelaz rizika, prestanak tijeka kamata, naknada štete i naknada troškova).

Rad završava izlaganjem o surogatima za ispunjenje dužnikove obveze: polaganju stvari, predaji stvari na čuvanje drugoj osobi i prodaji umjesto polaganja stvari.

Ključne riječi: zakašnjenje vjerovnika, učinci vjerovnikova zakašnjenja, polaganje stvari, predaja stvari drugoj osobi, prodaja umjesto polaganja stvari

1. UVODNE NAPOMENE

Zakašnjenje (*mora*) jest povreda obveznog odnosa koja se sastoji u neodržavanju ugovornih ili zakonskih rokova ispunjenja ili primitka ispunjenja obveze. Ako u zakašnjenje dođe vjerovnik, riječ je o zakašnjenju vjerovnika (*mora creditoris*). Ono znači da vjerovnik nije primio ispunjenje dužnikove obveze na vrijeme. Vjerovnik može pasti u zakašnjenje samo kad je sadržaj dužnikove prestacije davanje (*dare*) ili činjenje (*facere*), a ne i onda kad se dužnikova obveza sastoji u nečinjenju (*non facere*) ili trpljenju (*pati*).

Rad o zakašnjenju vjerovnika započinjemo prikazom pojma zakašnjenja i pretpostavki zakašnjenja. Zatim ćemo obraditi krivnju vjerovnika, prestanak zakašnjenja i slučaj kad vjerovnik ne dolazi u zakašnjenje.

* Mr. sc. Hrvoje Momčinović, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske u mirovini, Trg sv. Marka 4, Zagreb

Izlaganje o učincima vjerovnikova zakašnjenja obuhvaća razmatranja o prestanku zakašnjenja dužnika, prijelazu rizika, prestanku tijeka kamata te o naknadi štete i naknadi troškova.

Na kraju ćemo obraditi surogate za ispunjenje dužnikove obveze: 1. polaganje stvari, 2. predaju stvari na čuvanje drugoj osobi, 3. prodaju umjesto polaganja stvari.

2. POJAM I PRETPOSTAVKE VJEROVNIKOVA ZAKAŠNJENJA

2.1. Pojam zakašnjenja

Kad će vjerovnik doći u zakašnjenje, propisuju odredbe čl. 184. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine, broj 35/05 - u daljnjem tekstu ZOO), koje glase:

“1) Vjerovnik dolazi u zakašnjenje ako bez osnovanog razloga odbije primiti ispunjenje ili ga svojim ponašanjem spriječi.

2) Vjerovnik dolazi u zakašnjenje i kad je spreman primiti ispunjenje dužnikove istodobne obveze, ali ne nudi ispunjenje svoje dospjele obveze.

3) Vjerovnik ne dolazi u zakašnjenje ako dokaže da u vrijeme ponude ispunjenja, ili u vrijeme određeno za ispunjenje, dužnik nije mogao ispuniti svoju obvezu.”

Do vjerovnikova zakašnjenja dolazi, dakle, zbog neosnovanog odbijanja primitka ponuđenog ispunjenja dužnikove obveze, zatim zbog njegova sprječavanja ponuđenog ispunjenja kao i zbog njegova protivljenja da i on - istodobno kad i dužnik - ponudi ispunjenje svoje dospjele obveze.

Ako je više osoba u ulozi vjerovnika (aktivna solidarnost), zakašnjenje jednog solidarnog vjerovnika djeluje i prema ostalim vjerovnicima (čl. 60., st. 2. ZOO-a). Ostali solidarni vjerovnici snose, dakle, posljedice tuđeg zakašnjenja u kojem nisu sudjelovali.

2.2. Pretpostavke zakašnjenja

Vjerovnikovo će zakašnjenje nastupiti ispunjenjem određenih pretpostavki.

a) Dužnik mora ponuditi ispunjenje onakve obveze kakva je ugovorena. To znači da činidba mora biti ponuđena u roku, na određenom mjestu i na

određen način.¹ Tako se npr. prema stajalištu sudske prakse, ponuda bjanko čeka (čeka bez naznake određene svote novca) ne može smatrati valjanom ponudom ispunjenja novčane obveze (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Gzz-297/03 od 29. VI. 2004.). Dužnikova ponuda može biti verbalna i faktična.

Verbalna je ona ponuda kojom dužnik samo izjavljuje spremnost za ispunjenje svoje obveze. U pravilu, verbalna ponuda - sama za sebe - nije dovoljna: uz nju treba postojati i spremnost dužnika da svoju obvezu zaista i ispuni. Ipak, postoje i dvije iznimke od tog pravila. Prva iznimka je slučaj kad je za ispunjenje dužnikove obveze potrebna i neka vjerovnikova radnja (npr. dužan je osigurati ambalažu, dostaviti cisternu za prijevoz tekućine itd.) - dužnikova se verbalna ponuda tada smatra pozivom vjerovniku za poduzimanje takve radnje i za sudjelovanje u ispunjenju dužnikove obveze. Druga iznimka postoji kad vjerovnik obavijesti dužnika, još prije njegove ponude, da neće primiti ispunjenje - i tada je dovoljna samo dužnikova verbalna ponuda.

Faktična je ona ponuda kojom dužnik, pored izjave o spremnosti ispunjenja obveze, poduzme i konkretne radnje za njezino ispunjenje, npr. dopremi predmet ispunjenja obveze kako bi ga mogao predati vjerovniku u ugovorenom mjestu i u ugovoreno vrijeme.²

Uz glavnu tražbinu mora biti ponuđena i sporedna tražbina. Vjerovnik nije dužan primiti djelomično ispunjenje, osim ako narav obveze drukčije ne nalaže (čl. 169., st. 1. ZOO-a), pa - dosljedno tome - odbijanjem ponude djelomičnog ispunjenja vjerovnik ne pada u zakašnjenje. Ako se radi o djelomičnom ispunjenju novčane obveze, vjerovnik će ga biti dužan primiti, osim ako ima poseban interes da ga odbije (čl. 169., st. 2. ZOO-a), pa će odbijanjem takvog ispunjenja pasti u zakašnjenje. Pored dužnika, ispunjenje obveze može ponuditi, osim ako je riječ o obvezi strogo osobne prirode, i svaka treća osoba koja ima neki pravni interes da obveza bude ispunjena (čl. 161., st. 1., 2. i 3. ZOO-a), pa odbijanje ponude ovlaštene treće osobe također ima kao posljedicu vjerovnikovo zakašnjenje.³

¹ Vedriš, M.-Klarić, P.: Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 457.

² Gliha, I., Zakašnjenje vjerovnika, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse (zbornik radova), Opatija, 1992., str. 233; Vizner, B., Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, knjiga 2., Zagreb, 1978., str. 1216.

³ Gorenc, V. u Komentaru Zakona o obveznim odnosima (autori: Ćesić, V.- Gorenc, V.- Kačer, H.- Momčinović, H.- Pavić, D.- Perkušić, A.- Pešutić, A.- Slakoper, Z.- Vidović, A.- Vukmir, B.), RRIF-plus, Zagreb, 2005., str. 256; Gliha, op. cit., str. 234.

Napominjemo da postoji i slučaj kad ponuda dužnika (odnosno ovlaštene treće osobe) nije potrebna. To će biti kad vjerovnik u određenom roku treba izvršiti radnju kojom će omogućiti dužniku ispunjenje obveze, a radnju ne izvrši. Protekom tog roka vjerovnik pada u zakašnjenje premda dužnik nije ponudio ispunjenje.⁴

b) Dospjelost obveze. Vjerovnik neće pasti u zakašnjenje ako odbije primiti odnosno spriječiti ispunjenje obveze koja još nije dospjela.⁵ Međutim, kad je rok ugovoren isključivo u interesu dužnika, on ima pravo ispuniti obvezu i prije ugovorenog roka, ali je dužan obavijestiti vjerovnika o svojoj namjeri i paziti da to ne bude u nevrijeme (čl. 175., st. 1. ZOO-a). Dužnik mora dokazati da je rok određen u njegovu korist. Naprotiv, na vjerovniku je teret dokaza da mu dužnikovo ispunjenje prije roka pada u nevrijeme, pa dokaže li da bi za njega prijevremeno ispunjenje dužnikove obveze bilo u “nevrijeme”, odbijanje takvog ispunjenja ne dovodi vjerovnika u zakašnjenje. Čim nevrijeme prođe, vjerovnik je dužan primiti ispunjenje obveze prije roka.⁶

c) Vjerovnik bez osnovanog razloga odbija primiti ispunjenje ili ga svojim ponašanjem spriječiti. Ta pretpostavka može biti ispunjena na dva načina: 1. vjerovnik izričito odbija primitak ispunjenja, 2. vjerovnik svojim ponašanjem spriječiti dužnika u ispunjenju obveze.

Ad 1. Vjerovnik može izričito odbiti primitak ponuđenog ispunjenja dužnikove obveze, npr. bez osnovanog razloga odbije primiti povrat zajma u valuti u kojoj je poslije zajmoprimac (dužnik) sudski obvezan vratiti zajam (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-2016/93 od 19. IX. 1994.).

Osnovani razlog za odbijanje primitka ispunjenja bio bi npr. ako dužnik nudi ispunjenje prije dospelosti, u nevrijeme i sl.

Ad 2. Dužnik najčešće ne može ispuniti svoju obvezu bez suradnje vjerovnika, pa u trenutku dospelosti obveze vjerovnik mora biti spreman za njezino ispunjenje. Svojim ponašanjem vjerovnik može spriječiti ispunjenje, npr. izbjegavanjem dužnika (nalazio se u trenutku dospelosti obveze na okupiranom području - odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-3607/95 od 25. VI. 1998., odnosno u inozemstvu - odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske,

⁴ Gliha, op. cit., str. 233; Vizner, op. cit., str. 1216.

⁵ Kad će obveza biti dospjela, utvrđuje se prema kriterijima o dospelosti za pojedine vrste obveza - v. pobliže čl. 173., 174. i 176. ZOO-a.

⁶ Gorenc, op. cit., str. 242.

Gžž-24/93 od 28. IX. 1993.), nepoduzimanjem određenih prethodnih radnji bez kojih dužnik ne može ispuniti obvezu (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, II Rev-73/90 od 14. II. 1992.), nedolaskom u mjesto ispunjenja obveze i sl. Bitno je da je vjerovnik dužan surađivati u ispunjenju dužnikove obveze, a on to ne želi.

d) Vjerovnik ne nudi ispunjenje svoje dospjele obveze. Prema odredbi naprijed citiranog čl. 184., st. 2. ZOO-a, vjerovnik dolazi u zakašnjenje i kad je spreman primiti ispunjenje dužnikove istodobne obveze, ali ne nudi ispunjenje svoje dospjele obveze. Kupac je npr. spreman primiti predmet kupoprodaje, ali ne nudi isplatu kupoprodajne cijene prodavatelju - iako je ugovorena isplata cijene u trenutku predaje stvari.

2.3. Krivnja vjerovnika

Primanje dužnikove obveze je pravo vjerovnika, a ne njegova obveza. Zato se za zakašnjenje vjerovnika ne zahtijeva njegova krivnja, jer padanjem u zakašnjenje vjerovnik ne krši svoju pravnu obvezu koja je pretpostavka svake krivnje.⁷

2.4. Prestanak zakašnjenja

Vjerovnikovo zakašnjenje prestaje kad bude spreman primiti ispunjenje obveze od dužnika ili ovlaštene treće osobe. To je i stajalište sudske prakse (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-3607/95 od 25. VI. 1998.).

2.5. Kad vjerovnik ne dolazi u zakašnjenje

Vjerovnik ne dolazi u zakašnjenje ako dokaže da u vrijeme ponude ispunjenja, ili u vrijeme određeno za ispunjenje, dužnik nije mogao ispuniti svoju obvezu (čl. 184., st. 3. ZOO-a). Vjerovnik, dakle, mora dokazati da, unatoč ponudi dužnika da će ispuniti obvezu, na dužnikovoj strani nije bilo i stvarne spremnosti ili mogućnosti ispuniti obvezu.

⁷ Tako i Gliha, op. cit., str. 234.; Vizner, op. cit., str. 1217, i Gorenc, op. cit., str. 257.

Do vjerovnikova zakašnjenja neće doći ni onda kad je riječ o dužnikovoj obvezi koja ne traži sudjelovanje vjerovnika u ispunjenju, kao npr. ispunjenje plaćanjem putem banke ili poštom (čl. 177. ZOO-a), jer u tom slučaju nema povrede dužnosti sudjelovanja u ispunjenju dužnikove obveze koja je pretpostavka vjerovnikova zakašnjenja.

3. UČINCI VJEROVNIKOVA ZAKAŠNJENJA

Pravne posljedice vjerovnikova zakašnjenja propisane su odredbama čl. 185. ZOO-a, koje glase:

“(1) Dolaskom vjerovnika u zakašnjenje prestaje zakašnjenje dužnika, i na vjerovnika prelazi rizik slučajne propasti ili oštećenja stvari.

(2) Od dana vjerovnikova zakašnjenja prestaju teći kamate.

(3) Vjerovnik u zakašnjenju dužan je naknaditi dužniku štetu nastalu zbog zakašnjenja za koje odgovara, a i troškove oko daljnjeg čuvanja stvari.”

Prvi pravni učinak vjerovnikova zakašnjenja jest **da prestaje zakašnjenje dužnika**: zapadne li najprije u zakašnjenje dužnik, pa ponudi ispunjenje prvotne i svih dospjelih obveza koje su posljedica njegova zakašnjenja (npr. zatezne kamate), a na vjerovnikovoj strani postoji koji od razloga iz čl. 184., st. 1. i 2. ZOO-a (npr. odbijanje primitka ispunjenja) - prestaje dužnikovo zakašnjenje. Ne oslobađa se time dužnosti ispunjenja svoje obveze - dužnik, dakle, i dalje ostaje u obvezi.⁸

Tako i sudska praksa: “Dolaskom kupca u vjerovničko zakašnjenje ne prestaje prodavateljeva obveza da mu preda stvar koju mu je prodao” (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-1131/88 od 7. XII. 1988.).

Prema stajalištu sudske prakse, “vjerovnikovo zakašnjenje nema za posljedicu raskid ugovora, niti se ta okolnost sama po sebi može tumačiti kao vjerovnikov odustanak od ugovora” (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-1575/91).

Drugi je pravni učinak dolaska vjerovnika u zakašnjenje da **rizik slučajne propasti ili oštećenja stvari prelazi na vjerovnika**. To ne znači da se dužnik oslobađa svake odgovornosti: on je dužan stvar čuvati pažnjom koja se zahtijeva u pravnom prometu (pažnja dobrog gospodarstvenika odnosno pažnja dobrog domaćina - čl. 10., st. 1. ZOO-a). Tek ako se za vrijeme vjerovnikova zakašnjenja

⁸ Gliha, op. cit., str. 235; Vizner, op. cit., str. 1217; Gorenc, op. cit., str. 257.

stvar koja mu je trebala biti predana nalazi kod dužnika ili treće osobe, pa zbog slučaja ili više sile propadne ili bude oštećena, rizik propasti odnosno oštećenja stvari ne snosi više dužnik (odnosno osoba kod koje se stvar nalazi), nego vjerovnik. Dosljedno tome, vjerovnik će biti obvezan platiti dužniku punu protuvrijednost takve stvari i primiti oštećenu stvar.⁹

Sljedeći je pravni učinak da od dana vjerovnikova zakašnjenja **prestaju teći kamate**. Tako i sudska praksa (odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske: Rev-353/89 od 12. VII. 1989., Rev-1313/89 od 6. III. 1989, Rev-2016/93 od 19. IX. 1994., Gzz-24/93 od 28. IX. 1993.). Prema stajalištu izraženom u književnosti, taj učinak vjerovnikova zakašnjenja odnosi se ne samo na prestanak tijeka kamata (*fructus civiles*, pravni plodovi) već i na ostale plodove od dugovane stvari (*fructus naturales*, prirodni plodovi).¹⁰ Kad je činidba novčana, od dana vjerovnikova zakašnjenja prestaju teći i zatezne i ugovorne kamate.¹¹ Dužnik će biti dužan platiti kamate do trenutka vjerovnikova zakašnjenja. Nakon toga kamate ne teku, jer da je vjerovnik primio ispunjenje, ne bi postojao razlog za plaćanje kamata.

Četvrti učinak vjerovnikova zakašnjenja sastoji se u **dužnosti naknade štete** nastale zbog njegova zakašnjenja. Temelj vjerovnikove odgovornosti za štetu je njegova krivnja, premda je ona pravno neodlučna za samo vjerovnikovo zakašnjenje. Vjerovnikova krivnja se presumira i on se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da nije mogao spriječiti, otkloniti ili izbjeći zakašnjenje.¹²

Posljednji (peti) učinak vjerovnikova zakašnjenja je **dužnost naknade troškova oko daljnjeg čuvanja stvari**. Taj se učinak ogleda u pravu dužnika da zahtijeva od vjerovnika naknadu onih troškova koje je on imao zbog čuvanja stvari tijekom vjerovnikova zakašnjenja, kao što su npr. troškovi uskladištenja stvari, troškovi potrebni za održavanje stvari. Visina te naknade ovisit će o svim okolnostima konkretnog slučaja, već prema tome o kakvom je predmetu dugovanja riječ.

Rezimirajući izneseno o pravnim učincima vjerovnikova zakašnjenja, možemo zaključiti da vjerovnikovo zakašnjenje, iako ne oslobađa dužnika dužnosti ispunjenja njegove obveze, ipak olakšava njegov dosadašnji položaj

⁹ Gliha, op. cit., str. 236; Gorenc, op. cit., str. 258.

¹⁰ Vizner, op. cit., str. 1218.

¹¹ Crnić, I., Zakon o obveznim odnosima, Organizator, Zagreb, 2006., str. 180; Gliha, op. cit., str. 186.

¹² Gliha, op. cit., str. 236; Gorenc, op. cit., str. 258.

- jer on, od vjerovnikova zakašnjenja pa dalje, duguje ispunjenje svoje obveze pod povoljnijim uvjetima. Može tako npr. ostati relativno pasivan i prepustiti da sve posljedice zakašnjenja snosi vjerovnik, a sam predmet obveze čuvati na vjerovnikov rizik i trošak. Preostaje mu, dakako, i mogućnost da svoju obvezu ispuni polaganjem i prodajom dugovane stvari putem suda (čl. 186. do 194. ZOO-a), o čemu će biti riječi u nastavku teksta.

4. SUROGATI ZA ISPUNJENJE DUŽNIKOVE OBVEZE

4.1. Općenito

Dužnik koji je spriječen ispuniti obvezu zbog vjerovnikova zakašnjenja može se osloboditi obveze ispunjenja: 1. polaganjem dugovane stvari kod suda ili kod zakonom za to ovlaštene osobe, ili 2. predajom stvari na čuvanje drugoj osobi odnosno 3. prodajom dugovane stvari.

4.2. Polaganje stvari

4.2.1. Poblize o polaganju i uzimanju stvari natrag

Prema odredbi čl. 186., st. 1. ZOO-a, kad je vjerovnik u zakašnjenju, dužnik može za vjerovnika položiti dugovanu stvar kod suda ili kod za to zakonom ovlaštene osobe (npr. kod javnog bilježnika). Dužnikova obveza mora se sastojati u predaji neke **tjelesne pokretne stvari** (*dare*), a ne u nekom činjenju (*facere*), propuštanju (*non facere*) ili trpljenju (*pati*), jer se položiti kod suda odnosno kod ovlaštene osobe može samo takva stvar.¹³ Dugovana stvar mora biti pogodna za polaganje kod suda ili kod za to ovlaštene osobe, što znači da se može lako čuvati, da ne zauzima mnogo prostora, da nije pokvarljiva i sl. To su npr. novac, slike, nakit, vrijednosni papiri i sl.

Polaganje stvari nije dužnikova obveza, nego njegovo **pravo** (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-2577/88 od 25. V. 1989.). Vjerovnik u čiju je korist stavljen polog prema odredbama ZOO-a nema pravnog interesa pobijati

¹³ Vizner, op. cit., str. 1223; Gorenc, op. cit., str. 260.

rješenje o primanju pologa kod suda (odluka Županijskog suda u Splitu, Gž-3739/84 od 1. II. 1985.).

Prema odredbi čl. 186., st. 2. ZOO-a, to pravo polaganja dugovane stvari pripada i **trećim osobama** koje imaju pravni interes da obveza bude ispunjena. To su npr. jamac, zalogodavac i dr. Pitanje je može li treća osoba, koja nema pravni interes da se obveza dužnika ispuni, položiti dugovanu stvar kod suda ili za to ovlaštene osobe. Prema stajalištu izraženom u književnosti, u odgovoru na to pitanje treba početi od odredaba čl. 161., st. 3. i 4. ZOO-a i zaključiti sljedeće: a) nema li o polaganju treće osobe dugovane stvari suglasnosti dužnika, kao i onda ako je obvezu prema ugovoru ili prirodi same obveze trebao ispuniti sam dužnik, treća osoba koja nema pravni interes ne bi mogla položiti dugovanu stvar na sud ili kod za to ovlaštene osobe. b) Jedino ako bi se s time suglasio vjerovnik, polaganje dugovane stvari na sud ili kod za to ovlaštene osobe i od strane treće osobe bilo bi valjano (odredbe čl. 161., st. 3. i 4. ZOO-a).¹⁴

O polaganju dužnik mora **obavijestiti** vjerovnika (čl. 186., st. 3. ZOO-a). Svrha je obavještavanja da vjerovnik zna što se događa s njegovom dospjelom tražbinom i kakve posljedice nastupaju polaganjem (npr. troškovi polaganja). Ako dužnik ne obavijesti vjerovnika o polaganju, bit će dužan naknaditi vjerovniku štetu koju je zbog toga pretrpio (čl. 348. ZOO-a). Obveza notifikacije odnosi se i na treću osobu koja je položila dugovanu stvar kod suda ili kod za to zakonom ovlaštene osobe.¹⁵

Mjesto polaganja stvari uređuju odredbe čl. 187. ZOO-a, prema kojima se primjenjuju tri pravila. Prvo je pravilo da se dugovana stvar polaže kod stvarno nadležnog suda ili kod zakonom ovlaštene osobe u mjestu ispunjenja. Mjesto ispunjenja obveze uređeno je odredbama čl. 178. i 179. ZOO-a. Drugo pravilo glasi: Zahtijevaju li to razlozi ekonomičnosti ili narav posla (npr. stvar se ne nalazi u mjestu ispunjenja ili je stvar veće vrijednosti), polaganje dugovane stvari može se obaviti i u mjestu gdje se stvar nalazi. Prema trećem pravilu, svaki drugi stvarno nadležni sud odnosno zakonom ovlaštena osoba mora primiti stvar u polog. Tako i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Gzz-52/84 od 21. VI. 1984., odluka Županijskog suda u Koprivnici, Gž-936/01 od 27. IX. 2001.). Dugovana stvar polaže se kod suda prema pravnim pravilima izvanparničnog postupka. Prema stajalištu sudske prakse, "u izvanparničnom postupku osnivanja sudskog pologa ne rješava se pitanje jesu li postojali razlozi za

¹⁴ Gorenc, op. cit., str. 261.

¹⁵ Gorenc, *supra*.

osnivanje sudskog pologa i je li se takvim polaganjem dužnik oslobodio obveze (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Gzz-52/84 od 21. VI. 1984.). Dužnik je dužan vjerovniku naknaditi štetu koju je ovaj pretrpio zbog polaganja stvari kod drugog suda odnosno kod druge zakonom ovlaštene osobe - a ne kod stvarno nadležnog suda odnosno kod ovlaštene osobe u mjestu ispunjenja. Ta šteta može se npr. očitovati u razlici između troškova koje bi vjerovnik imao da je dugovana stvar bila položena u mjestu ispunjenja i troškova koje je stvarno imao zbog polaganja stvari u drugom mjestu.

Troškove pravovaljanog i neopozvanog polaganja snosi vjerovnik ako prelaze troškove ispunjenja što ih je dužan snositi dužnik (čl. 191. ZOO-a).

Polaganje dugovane stvari kod suda ili kod za to zakonom određene osobe izaziva određene troškove. Ako bi ti troškovi bili veći od onih koje je dužnik obvezan snositi (prema ugovoru ili zakonu) pri redovitom načinu ispunjenja, razliku snosi vjerovnik. Ako polaganje dugovane stvari nije bilo potrebno (npr. položena je stvar koja nema ugovorena svojstva), troškove polaganja snosi dužnik. Uzme li dužnik položenu stvar natrag (čl. 189. ZOO-a), vjerovnik nije obvezan snositi troškove polaganja, makar ono i bilo valjano.

Prema odredbi čl. 189., st. 1. ZOO-a, dužnik može **uzeti natrag položenu stvar**. Dužnik ne mora navoditi razloge, niti ispuniti bilo kakve pretpostavke da bi mogao ostvariti to svoje pravo.¹⁶ Jedino je dužan o tome obavijestiti vjerovnika (čl. 189., st. 2. ZOO-a). Propusti li tu obvezu, dužan je naknaditi štetu koju je time prouzročio vjerovniku (čl. 348. ZOO-a), npr. naknaditi vjerovniku troškove koje je imao u vezi s namjeravanim preuzimanjem stvari.

Pravo dužnika da uzme položenu stvar prestat će u tri slučaja: 1. kad dužnik u pisanom obliku izjavi sudu odnosno zakonom ovlaštenoj osobi da se odriče toga prava; 2. kad vjerovnik izjavi da prima položenu stvar; 3. kad bude utvrđeno pravomoćnom odlukom da polaganje odgovara uvjetima urednog ispunjenja (čl. 189., st. 3. ZOO-a). To bi npr. bila sudska presuda donesena u povodu vjerovnikova osporavanja urednosti ispunjenja dužnikove obveze.

4.2.2. Učinak polaganja

Polaganje dugovane stvari kod suda odnosno kod za to zakonom ovlaštene osobe poseban je način ispunjenja obveze: “polaganjem dugovane stvari **dužnik**

¹⁶ Gliha, op. cit., str. 238; Gorenc, op. cit., str. 263.

se oslobađa obveze u trenutku polaganja” (čl. 190., st. 1. ZOO-a). Tako i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-3794/99 od 23. I. 2002.). S tim u svezi sudska praksa izrazila je i stajalište da “okolnost da je ovršenik pokušao isplatiti dio duga ovrhovoditelju, ali taj iznos nije položio u sudski depozit, nema značenje izvršenja obveze prema ovrhovoditelju” (odluka Županijskog suda u Splitu, Gž-2297/97 od 19. XII. 1997.).

Prema odredbi čl. 193. ZOO-a, sud će **predati vjerovniku položenu stvar** pod uvjetima što ih je dužnik postavio. Sud odnosno druga ovlaštena osoba koja čuva položenu dugovanu stvar dužni su vjerovniku na njegov zahtjev predati stvar tek kad on ispuni postavljene uvjete. Ne ispuni li vjerovnik uvjete koje je dužnik postavio, sud će o tome obavijestiti dužnika radi izjašnjenja: dužnik može i dalje ustrajati na ispunjenju uvjeta, ali i povući sve ili neke od njih.

Sud odnosno druga ovlaštena osoba ne smiju se upuštati u opravdanost postavljenih uvjeta. Predaju li oni stvar vjerovniku koji nije ispunio postavljene uvjete, odgovarat će dužniku za time prouzročenu štetu.

Ako vjerovnik nije s pravom pristao na postavljene uvjete, jer ne odgovaraju dužnikovoj obvezi ispunjenja, smatrat će se da dužnik nije ispunio svoju obvezu.¹⁷ Uvjeti što ih postavlja dužnik moraju, dakle, biti u okviru ugovora, zakona i uobičajeni: “Polaganjem dugovanog novčanog iznosa u javnobilježničku blagajnu, o čemu vjerovnik nije obaviješten, te uz zabranu isplate vjerovniku bez posebnog naloga dužnika, ne nastaju pravni učinci polaganja duga iz čl. 331. ZOO-a (sada: čl. 190. ZOO-a, nap. autora) - oslobođenje od obveze u trenutku polaganja, prestanak zakašnjenja dužnika, prestanak tijeka kamata i dr.”(odluka Županijskog suda u Šibeniku, Gž-714/99 od 14. XII. 1999.).

4.3. Predaja stvari na čuvanje drugoj osobi

Pored redovitog polaganja dugovane stvari kod suda moguća je i iznimna predaja takve stvari na čuvanje nekoj drugoj osobi (sekvestracija).

“Kad je objekt obveze neka stvar koja se ne može čuvati u sudskom pologu, dužnik može zahtijevati od suda da odredi osobu kojoj će predati stvar da je čuva o trošku i za račun vjerovnika” (čl. 188., st. 1. ZOO-a). Kad je, dakle, riječ o **stvari koja se ne može čuvati u sudu** ili kod zakonom ovlaštene osobe (to je npr. živa životinja, građevinski materijal, stroj velikih dimenzija i sl.), sud će

¹⁷ Gorenc, op. cit., str. 269.

- na zahtjev dužnika - odrediti osobu sekvestra, koji će predanu mu stvar čuvati za račun i o trošku vjerovnika. Redovito će to biti osobe koje se profesionalno bave čuvanjem tuđih stvari (npr. skladištari), ali stvar može čuvati i bilo koja druga osoba - pa i sam dužnik. U trenutku učinjenog polaganja drugoj osobi po odluci suda (a ne u trenutku donošenja odluke suda) dužnik se oslobađa svoje obveze (čl. 190., st. 1. ZOO-a). Odluči li sud da se dugovana stvar položi kod samog dužnika, dužnikova obveza prestaje u trenutku donošenja sudske odluke.¹⁸

Prema odredbi čl. 188. st. 2. ZOO-a, u slučaju obveze iz trgovačkog ugovora (čl. 14. ZOO-a) predaja dugovane stvari javnom skladištu na čuvanje za račun vjerovnika ima učinak polaganja kod suda. Sudska praksa izrazila je stajalište da se “dužnik iz ugovora o gospodarstvu može osloboditi obveze predajom dugovane stvari javnom skladištaru samo ako su ispunjene pretpostavke uz koje se dužnik može osloboditi obveze polaganjem dugovane stvari u sudu za vjerovnika” (odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Pž-1852/91 od 2. VII. 1991.). Za polaganje dugovane stvari iz trgovačkih ugovora javnom skladištu odluka suda nije potrebna. O predaji dugovane stvari na čuvanje drugoj osobi odnosno u javno skladište, dužnik je dužan obavijestiti vjerovnika (čl. 188., st. 3. ZOO-a).

Redovito čuvari pri preuzimanju stvari na čuvanje zahtijevaju od dužnika predujmljivanje određene svote potrebne radi pokrića **troškova čuvanja**. Može se dogoditi da čuvar nije zahtijevao taj predujam od dužnika, a da ni od vjerovnika nije dobio novac za pokriće troškova čuvanja (čl. 191. ZOO-a). U takvom slučaju zakon daje čuvaru pravo zahtijevati prodaju deponirane stvari radi pokrića tih troškova: “Ako troškovi čuvanja ne budu isplaćeni u razumnom roku, sud će u izvanparničnom postupku, na zahtjev čuvara, narediti da se stvar proda i odrediti način prodaje” (čl. 194., st. 1. ZOO-a). Prema odredbi čl. 194., st. 2. ZOO-a, od iznosa dobivenog prodajom odbit će se troškovi prodaje i troškovi čuvanja, a ostatak, za vjerovnika, položiti će se kod suda ili kod zakonom ovlaštene osobe. Za obveze iz trgovačkog ugovora kad je dugovani predmet predan javnom skladištu, pa troškovi čuvanja ne budu plaćeni, skladištar postupa prema pravilima iz čl. 750. ZOO-a o zakonskom založnom pravu.¹⁹

¹⁸ Gorenc, op. cit., str. 264 i 265; Gliha, op. cit., str. 238.

¹⁹ Gorenc, op. cit., str. 270.

4.4. Prodaja umjesto polaganja stvari

Sljedeći način oslobađanja dužnika obveze je prodaja umjesto polaganja stvari.

Dugovana stvar, ponekad, nije prikladna za čuvanje (npr. zbog svojih svojstava) ili bi njezino čuvanje zahtijevalo troškove nerazmjerne njezinoj vrijednosti (npr. čuvanje jeftinih stvari u malim količinama). U takvim prilikama dužniku se ne može nametnuti obveza da sam čuva takve stvari, a ni sud neće odrediti osobu kojoj će stvar položiti na čuvanje. Zato ZOO u čl. 192. utvrđuje pravila o prodaji dugovane stvari umjesto polaganja kao jednog od mogućih načina valjanog ispunjenja dužnikove obveze. Prema tim pravilima, moguća je: a) javna prodaja, zatim b) prodaja iz slobodne ruke te c) nužna prodaja.

a) Javna prodaja. Ako dugovana stvar: 1. nije prikladna za čuvanje, ili 2. kad je dugovana stvar prikladna za polaganje kod suda ili ovlaštenih osoba, ali su troškovi za njezino čuvanje ili održavanje nerazmjerni s njezinom vrijednošću, dužnik je može prodati na javnoj prodaji u mjestu određenom za ispunjenje, ili nekom drugom mjestu ako je to u interesu vjerovnika - npr. u mjestu gdje će se postići veća cijena (čl. 192., st. 1. ZOO-a). Nije propisano da je za tu prodaju potrebno odobrenje suda, niti je potrebno provesti prodaju putem suda, pa će o javnoj prodaji i njezinoj organizaciji odlučiti sam dužnik.²⁰ Od postignute cijene naprije se odbiju troškovi prodaje, a ostatak će novca dužnik za vjerovnika položiti kod suda ili za to zakonom ovlaštene osobe.

b) Prodaja iz slobodne ruke. Ako dugovana stvar: 1. ima tekuću cijenu (to je npr. cijena utvrđena službenom evidencijom na tržištu mjesta prodavatelja u vrijeme kad je trebalo doći do ispunjenja - čl. 386. ZOO-a) ili je 2. male vrijednosti u usporedbi s troškovima javne prodaje - dužnik je može prodati iz slobodne ruke (čl. 192., st. 2. ZOO-a).

c) Nužna prodaja. Ako je stvar takva da može brzo propasti ili se pokvariti (npr. hrana, voće), dužnik je dužan prodati je bez odgađanja na najpogodniji način (čl. 192., st. 3. ZOO-a). Za razliku od javne prodaje i prodaje iz slobodne ruke koje spadaju u područje dužnikovih prava ("dužnik može"), prodaja dugovane stvari koja može brzo propasti ili se pokvariti jest njegova obveza ("dužnik je dužan"), ispunjavanjem koje spriječava nastanak još veće štete za vjerovnika.²¹

²⁰ Gliha, op. cit., str. 238; Gorenc, op. cit., str. 267.

²¹ Gorenc, op. cit., str. 268.

O namjeravanim prodajama dužnik je obavezan **izvješćivati vjerovnika** kad god je to moguće. U obavijesti treba navesti gdje, kada, kako i kome namjerava prodati dugovanu stvar kako bi pružio vjerovniku mogućnost preuzeti stvar i spriječiti prodaju. Nakon obavljene prodaje dugovane stvari, dužnik je dužan izvjestiti vjerovnika o postignutoj cijeni i njezinu polaganju kod suda odnosno kod zakonom ovlaštene osobe (čl. 192., st. 4. ZOO-a).

Za propuštanje obavijesti dužnik odgovara vjerovniku za štetu koju ovaj pretrpi zbog toga što nije bio na vrijeme obaviješten (čl. 348. ZOO-a).

Summary

Hrvoje Momčinović*

DEFAULT BY CREDITORS

In this paper, the author focuses on the default by creditors provided for in the provisions of Articles 184 and 185 of the Obligations Act (Official Gazette NN no. 35/05) (hereinafter OA), and on the depositing and sale of owed things (provided for in the provisions of Articles 186 to 194 of the OA) as surrogates for the fulfilment of the debtor's obligation.

The paper begins by analysing the concept of default, the preconditions for default, the creditor's guilt, termination of default and cases where a creditor is not in default. The paper subsequently considers the effects of the creditor's default (the termination of the debtor's default, transfer of risk, cessation of the flow of interest, compensation for damages and costs).

In the last section of the paper, the author discusses the surrogates for the fulfilment of the debtor's obligation: by depositing the owed thing, by transferring the owed thing to another person's custody, and by selling the owed thing instead of depositing it.

Key words: default by creditors, effects of the creditor's default, depositing owed things, transfer of the owed thing, sale of the owed thing

* Hrvoje Momčinović, LL. M., Judge of the Constitutional court of the Republic of Croatia in retirement, Trg sv. Marka 4, Zagreb